

GLOBALIZACIJA POJAM, NASTANAK I TREND OVI RAZVOJA

JELENA LONČAR
Geografski odsjek, PMF Zagreb
Department of Geography, Faculty of Science, Zagreb

UDK: 316.42.063.3
Pregledni članak
Review

Primljeno: 2005-05-29
Received:

U ovom radu govori se o razvoju procesa globalizacije, samom značenju pojma kao i utjecajima globalizacije na svjetsko gospodarstvo, politiku i svjetsku zajednicu općenito. Istaknuto je da globalizacija ima i negativne i pozitivne aspekte, ali da svakako donosi značajne promjene. Razvijeni svijet nosilac je procesa globalizacije i upravo je on najbolje iskoristio aktualne globalne okolnosti. Razvojem informatičke i komunikacijske tehnologije svijet je postao jedinstveni sustav, a veza između dva subjekta u različitim dijelovima svijeta nerijetko se ostvaruje u roku od nekoliko minuta. Stvaranje gospodarskih i političkih integracija u uzročno-posljedičnoj je vezi s procesom globalizacije.

Ključne riječi: globalizacija, globalni utjecaji, modernizacija, Europa, globalna ekonomija

This paper deals with the development of the globalization process, meaning of the term globalization and influences that globalization has on world economy, politics and human community in general. It makes the point that globalization has negative and positive aspects, but it certainly brings big changes. The developed part of the world uses very well global conditions, in the same time playing the role of the main carrier of the globalization processes. With the development of informatics and communication technology world is becoming much smaller so that connection between two subjects in different parts of the world is made in a few minutes. Creation of economic and politic integrations is also one of the causes and consequences of globalization.

Key words: globalization, global influences, modernization, Europe, global economy

Uvod

Svijet novog tisućljeća oblikuju globalizacija, liberalizacija i tehnološki razvoj. Pojam globalizacija počeo se intenzivnije koristiti tek u novije vrijeme, a različiti ga autori različito definiraju.

Globalizacija dovodi do stvaranja trgovačkih blokova, globalnih tvrtki i globalne ekonomije. Svijet na taj način postaje jedinstveni sustav, a svjetsko tržište dostupno

svima. Ekonomska globalizacija nudi zemljama širom svijeta mnoge mogućnosti. Upravo zahvaljujući tim mogućnostima mnoge su zemlje napredovale od svjetske periferije do vrlo razvijenih jezgara te mogu poslužiti kao dobar primjer drugim zemljama koje tek kreću u osvajanje tržišta.

Globalizacija, međutim, nije isto što i globalno gospodarstvo. Ona je samo njegova nadgradnja, šira je od gospodarskih odnosa i sadrži mnogo elemenata politike, kulture i socijalnih odnosa (STANIČIĆ, 2000.).

Cirkulacijom ljudi, roba i informacija povezuju se regije i ostvaruje interakcija. Dolazi do procesa decentralizacije te ustupanja moći i suverenosti država nadnacionalnim tijelima. Globalizacija ubrzava te procese te oblikuje nove uvjete kojima se moraju prilagoditi svi koji žele uspjeti.

Pojam globalizacije

Konvencionalna definicija globalizacije podrazumijeva proces otvaranja i liberalizacije nacionalnih finansijskih tržišta i njihova stapanja u globalno tržište kapitala. No danas se češće pod tim pojmom podrazumijeva "međunarodna integracija" dobara, tehnologija, rada i kapitala pa se može govoriti o globalizaciji u širem smislu (DUJŠIN, 1999.).

Pojam *globalizacije* izveden je od riječi "global" što znači ukupnost, a *globalizam* je način gledanja na zbivanja u globalu. **Globalizacija** bi tako podrazumijevala socijalni proces koji teži sveobuhvatnosti i jedinstvenosti svijeta (TUREK, 1999.). Kad se govori o globalizmu, tu je još i proširena teorija koja globalizam tumači argumentima suvremene mikroelektronske revolucije (RODIN, 1999.).

Zahvaljujući globalizaciji odnosi među ljudima i zemljama postaju sve intenzivniji, a ljudi počinju globalno razmišljati i svijet u cjelini drugačije shvaćati. Globalizacija ima i određene zahtjeve – stalno ulaganje u znanje, tehnologije, istraživanje i razvoj. Tko jednom počne zaostajati u procesu globalizacije ili se na vrijeme ne uključi u suvremene procese, bitno zaostaje. Današnji se svijet sve više "otvara" i "smanjuje" i otuda je stvorena već dobro poznata uzrečica o svijetu kao "globalnom selu".

Globalizacija se kao ideja odnosi na "smanjivanje" svijeta, ali i na jačanje svijesti o svijetu kao cjelini (ROBERTSON, cit. u MILARDOVIĆ, 1999.). Za globalizaciju se može ustvrditi da je jedna od posljedica razvoja znanosti, suvremene tehnologije, tržišne ekonomije, demokracije. Globalizacija je omogućila i slobodno kretanje kapitala, roba, informacija i ljudi kroz širenje i ukidanje granica.

Ekološka, kulturološka i društvena strana globalizacije često se zanemaruju u odnosu na njezinu političku, a osobito ekonomsku dimenziju, ali u novije vrijeme i one dobivaju sve veći prostor. Treba primjerice spomenuti antiglobaliste, borce za ljudska prava, prava životinja (*Greenpeace* i dr.) i sl.

Teoriju globalizacije osmislio je osamdesetih i devedesetih godina 20. stoljeća Ronald Robertson. Na temelju te teorije mogao je opisati pojave koje imaju nadnacionalno i svjetsko značenje. Osim Robertsona brojni autori govore o globalizaciji i pridaju joj različita značenja. Tako Ulrich Beck (MILARDOVIĆ, 1999.) piše o čak osam tipova *globaliteta* od kojih su najvažnija prva četiri.

Tipovi globaliteta:

1. gospodarski tip
2. tehnološki tip
3. univerzalne vrijednosti
4. globalna kulturna industrija
5. policentrična svjetska politika
6. svjetsko osiromašenje
7. globalno razaranje i uništavanje čovjekova okoliša
8. transkulturalni konflikt.

Nastanak globalizacije

Pojavi procesa globalizacije pogodovala je situacija nakon Drugoga svjetskog rata, osobito u Europi. Europske zemlje, neke tada u potpunosti razorene, ali novčano potpomognute od SAD-a (KREŠIĆ, 1996.), započinju proces međusobnog povezivanja. Jedan od ciljeva tog povezivanja bio je izbjeći daljnja međusobna neprijateljstva i stvoriti Europu u kojoj će sve zemlje međusobno surađivati i pomagati se. Takva politika u Europi bila je nakon toga pokretač sličnih procesa i drugdje u svijetu. To je na kraju dovelo do stvaranja svijeta kakav jest danas.

Kada se govori o nastanku globalizacije svakako se mora spomenuti **GATT** (General Agreement on Tariffs and Trade) i značenje što ga je imalo smanjenje trgovačkih carina među zemljama. Ono je, uz ostalo, pridonijelo njihovu jačem međusobnom trgovinskom povezivanju. GATT je osnovan 1947. i temeljio se na klauzuli o najvećim pogodnostima. Iz nje proizlaze tri temeljna načela: načelo recipročnosti, načelo liberalizacije i načelo nediskriminacije.

Načelo recipročnosti odnosi se na to da trgovačke olakšice koje potpisnice GATT-a priznaju jedna drugoj, moraju biti jednake za obje strane. Kasnije je to načelo ublaženo u korist zemalja u razvoju. Načelo liberalizacije podrazumijeva postupno smanjivanje carina i drugih ograničenja, a načelo carinske nediskriminacije da se dvostruke carinske olakšice između dviju potpisnica moraju primijeniti na sve članice GATT-a. Carinske stope također se ne smiju jednostrano povećavati (NATEK, NATEK, 2000.).

U godini osnivanja GATT-u su pristupile 23 zemlje, a kasnije se taj broj neprestano povećavao. GATT je 8. prosinca 1994. preimenovan u **WTO** (World Trade Organization) na kraju urugvajskog kruga pregovora i ministarske konferencije u Marakeshu. WTO je počeo djelovati 1995., a financira se doprinosima potpisnica prema njihovu udjelu u trgovini među članicama. U članstvu su 134 države.

Još jedan pojam koji je uz globalizaciju sve više u upotrebi, jest i pojam *transnacionalizacija*. Rast i sve veće ekonomsko značenje transnacionalnih korporacija i transnacionalnih tijekova roba, kapitala, informacija te znanja na svjetskom tržištu i globalnom ekonomskom prostoru, najbitnija je odlika transnacionalizacije (DRAGIČEVIĆ, 1996.). O njoj se govori i sve više sa stajališta nacionalne države koja se pojavom transnacionalizacije mora odreći dijela svoje suverenosti radi uključivanja u iznadnacionalne saveze kao što su NATO ili EU.

Činjenica da država više nije najviši autoritet (GALIĆ, 2001.) osobito je teško prihvaćena u tranzicijskim zemljama jugoistočne, istočne i srednje Europe (pa tako i u

Hrvatskoj) koje su nakon više desetljeća "čekanja" stekle svoju samostalnost i koje su je se već na početku, kada su je počele uživati, dijelom morale "odreći". Građani tih zemalja ponekad imaju skeptično mišljenje prema europskim integracijama i integriranju.

Kao što je rečeno, u procesima globalizacije do izražaja sve više dolazi snaga i moć **multinacionalnih korporacija**. Mnoge države u kojima takve korporacije posluju, a posebice one male i siromašne, zbog golemih finansijskih sredstava koje multinacionalne korporacije posjeduju, nerijetko se vode u finansijskom pogledu kao njihove podružnice. Bruto-nacionalni proizvod tih zemalja ne može se ni približno mjeriti s profitom koji ostvaruju te korporacije.

Multinacionalne korporacije, međutim, utječu i šire svoju moć na sve države. Nijedna ne može izbjeći "globalno traženje". Investicijske odluke korporacija donose se na globalnoj razini, prenoseći kapital ili resurse iz jedne zemlje u drugu, utječući na (ne)zaposlenost milijuna ljudi i stupanj ekonomske aktivnosti u pojedinim državama (DRAGIČEVIĆ, 1996.).

Prema mnogima, svijet i svjetsko društvo postali su "mnoštvo bez jedinstva" (BECK prema ALBROWU, cit. u MILARDOVIĆ, 1999.), gdje svatko gleda svoje interese, nastoji što više zaraditi i nadmašiti konkurenciju.

Globalizacija je proces koji je započeo i koji se više ne može zaustaviti. Prije svega tu je sve veća interakcija među sudionicima međunarodne trgovine, globalno umrežavanje finansijskih tržišta i već spomenuta rastuća moć multinacionalnih korporacija. Očevidci smo i stalnog informacijskog i komunikacijskog razvoja, razvoja globalne kulture i policentričnosti svjetske politike.

Danas se globalizacija doživljava kao svijet bez granica. Sve što se stvara počinje se odražavati globalno. Tako danas postoje globalni proizvodi, moda, potrošači pa i građani. Globalizacija se, dakle, može čak shvatiti kao jedna etapa razvoja civilizacije.

Počeci stvaranja globalne kulture

Europljani su stvorili prvu doista svjetsku kulturu (SPYBEY, cit. u MILARDOVIĆ, 1999.). Stvaranjem kolonijalnih carstava pojedinih europskih država u prostoru izvan geografskih granica Europe, mnogi su narodi došli pod utjecaj europske kulture (MILARDOVIĆ, 1998.).

Dakako, europske se zemlje u pogledu kulture uvelike razlikuju, međutim pod utjecajem općeg napretka europsku se kulturu počelo poistovjećivati s modernizacijom, industrijalizacijom i urbanizacijom. Važnu ulogu u tome odigrala su putovanja i komunikacije jer su upravo oni omogućili uspostavu europske kulture kao prve globalne kulture.

Europska dominacija i uspostavljanje svjetske trgovine započeli su najprije jedrenjačkom plovidbom, a učvrstili su se razvojem parobroda i željeznice te kasnije suvremenim vrstama komunikacija. Za vrijeme kolonijalizma europske su države u Novi svijet prenosile i svoje državne, gospodarske i političke institucije. Budući da su njihove kolonije bile samo aneksi matičnih zemalja, a europske zemlje imale pod političkim i gospodarskim nadzorom mnoštvo takvih država, s vremenom su one postale prava carstva. Tako je i izgled naselja doseljenih Europljana u prekomorskim zemljama gotovo identičan onim u matičnim zemljama. Npr. u Latinskoj se Americi i danas govori španjolski, odnosno portugalski, jer je to bio jezik europskih kolonizatora, a i kultura i

način života su vrlo slični. U isto je vrijeme Europa, još od rimskog razdoblja, bila razjedinjena, a europske države u neprestanim sukobima i ratovima.

Čak i nakon raspada kolonijalizma i kolonijalnih carstava te osamostaljenja kolonija, veze koje su te zemlje imale s Europom ostale su i dalje vrlo jake. Prva od zemalja koja je izborila svoju samostalnost, bio je SAD (1776.), ali je engleski jezik i dalje ostao službeni i tek u novije vrijeme, doseljavanjem ljudi iz Latinske Amerike, dobija i španjolski jezik.

Naravno, i prije velikih geografskih otkrića i osnivanja europskih kolonija u drugim dijelovima svijeta također su postojale interkontinentalne veze. Kao primjeri mogu se navesti trgovina u vrijeme starog Rima pomorska trgovina u Kineskom moru i Indijskom oceanu i sl., ali tada nije bilo gospodarske razmjene pod dominacijom jedne kulture kao što se to zbilo prevlašću Europljana na globalnoj sceni.

Aspekti globalizacije

Brojni su i raznovrsni aspekti globalizacije, a odražavaju se na svim poljima života i djelovanja suvremenog čovjeka. Prvi i jedan od najvažnijih aspekata globalizacije jest **ekonomski aspekt**. Globalne tvrtke utječu na tijek svjetskih gospodarskih procesa i mnoge od njih, iz sasvim jednostavnog razloga da obavljaju svoj posao i stječu dobit, integriraju planet.

Multinacionalne tvrtke uključuju u svoje poslovanje milijune ljudi širom svijeta koji su međusobno povezani usprkos velikim udaljenostima. One nadziru planetarne resurse, kapital i tehnologiju. Na taj se način širi gospodarstvo bez granica i posluje se kao da nema gospodarskih i političkih barijera. (Sl. 1).

Sl.1. Simbolički prikaz globalizacije koja pušta korijenje u svim dijelovima svijeta

Fig. 1. Symbolic illustration of globalization spreading roots in all parts of the world

Izvor: www.staffs.ac.uk/.../environment

Drugi, ali ne manje važan je **političko-pravni aspekt** globalizacije. Političko-pravni aspekt odnosi se na narušenu državnu suverenost nastalu uključivanjem u međunarodne ugovore, zajednice i organizacije. Stvara se sustav globalnog upravljanja koje ograničava dosadašnju moć države pri čemu nastaje temelj za stvaranje nove, nadnacionalne države. Slabljenje državne vlasti posebno se uočava u području financija (DUJŠIN, 1998.).

Internacionalizacija i regionalizacija također postaju, uz globalizaciju, izazovi današnjim državama (TUREK, 1999.). Stvaraju se nove međunarodne i regionalne udruge preko kojih se mogu vršiti pritisci na vlade država, ali i uspostavljaju veze s ljudima širom svijeta.

Globalna politika postaje multikulturalna i multivilizacijska (MILARDOVIĆ, 1999.). "Smanjivanjem" svijeta porasla je svijest o povezanosti i međuovisnosti njegovih različitih dijelova. Dolazi do napuštanja starih i prihvaćanja novih, širih identiteta (NJAVRO, 1999.). Tako, još razmjerno novi, europski identitet danas sve više prestaje biti nešto neshvatljivo za francuskog ili španjolskog ribara, kao što je u 19. stoljeću njemački identitet prestao biti apstrakcija za bavarskog seljaka.

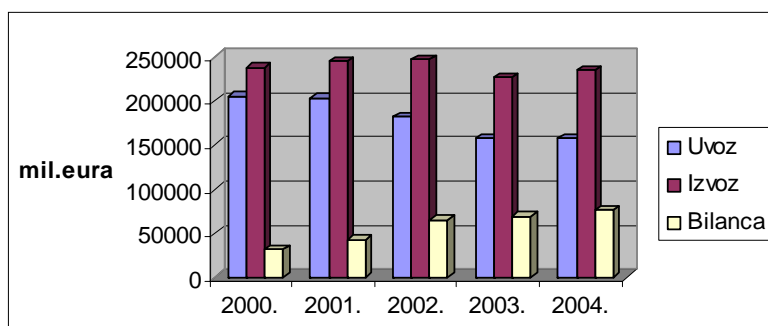
Vrlo su vidljive promjene procesa globalizacije i na području **kulture**. To se može ilustrirati činjenicom da se danas velikom brzinom uvodi zajednički svjetski jezik, ali to nije, kao što su neki očekivali, esperanto, već je to engleski jezik (MLINAR, 1990.). Engleski se jezik na taj način našao na drugom mjestu najrasprostranjenijih jezika koji se govore (poslije kineskog). Neki smatraju da je – s obzirom na tu činjenicu, ali i svakodnevno izumiranje nekoliko dijalekata i jezika – na pomolu nov lingvistički poredak (TUREK, 1999.). Suvremeni čovjek svjedoči činjenici da je i u kulturološkom pogledu svijet sve više zaokupljen pozapadnjačenjem i stvaranjem globalne kulture. Na žalost, na taj način nestaju mnoge kulturalne posebnosti koje život na Zemlji čine zanimljivim i jedinstvenim.

Globalna trijada

Kao što je već istaknuto, od Drugoga svjetskog rata tj. polovice 20. stoljeća, europske zemlje počele su se više okretati jedne drugima. Porast međusobne suradnje u Europi započeo je osnivanjem Europskog udruženja za ugljen i čelik, a onda i Europske ekonomske zajednice (EEZ), Europske zajednice (EZ) i naposljetku Europske unije (EU) (ATLAS EUROPE, 1997.).

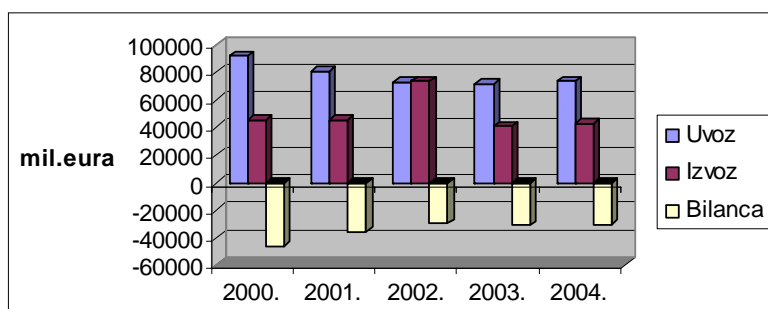
Ti događaji potaknuli su i druge dijelove svijeta da se integriraju. Da nije osnovano zajedničko europsko tržište, ne bi bilo ni Sjevernoameričkog sporazuma o slobodnoj trgovini (NAFTA) niti njemu sličnih sporazuma. EU je, dakle, mnogima bila nadahnuće za vlastito udruživanje. Može se reći da su **regionalni trgovački blokovi** zapravo stuba prema globalnom gospodarstvu.

Današnje gospodarstvo razvija se u tri pola – **Zapadnoj Europi, SAD-u i Istočnoj Aziji**, prije svega Japanu (KREŠIĆ, 1996.). Takav razvoj gospodarstva može se stoga nazvati i **trijadizacijom**. Postojanje tri pola jasno je vidljivo u međunarodnim odnosima, osobito u proizvodnji skupe komunikacijske i informatičke opreme koja se ponajprije odvija na relaciji Sjeverna Amerika – Europa – Istočna Azija. Kao primjer može poslužiti i robna razmjena EU sa SAD-om i Japanom, što je prikazano na sl. 2. i 3.

Sl. 2. Uvoz i izvoz EU u SAD

Fig. 2 Import and export from EU to USA

Izvor: www.staffs.ac.uk/.../environment

Sl. 3. Uvoz i izvoz EU u Japan

Fig. 3 Import and export from EU to Japan

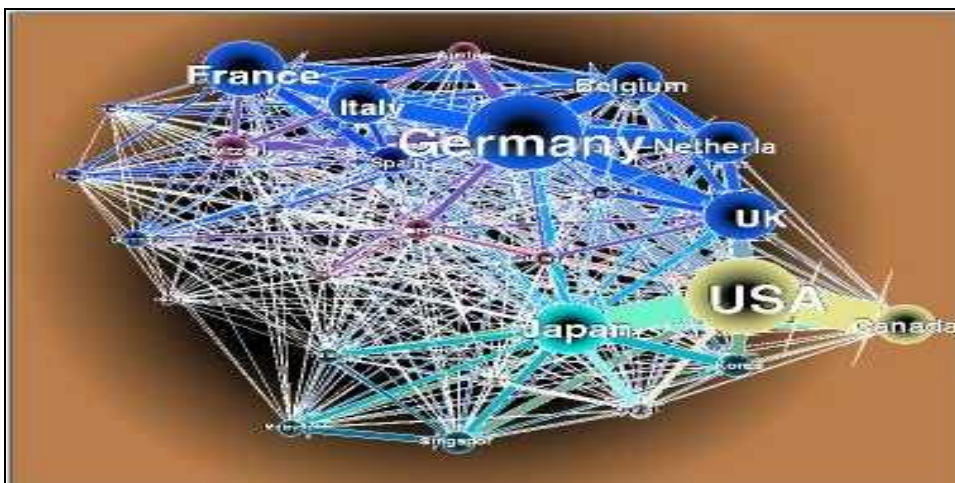
Izvor: <http://trade.intro.cec.eu.int/>

Zbog visokih troškova potrebnih za razvoj te opreme, zanemareni su mnogi ostali dijelovi svijeta. Međuovisnost SAD-a, Zapadne Europe i Istočne Azije vrlo je jaka i očito da je tu jezgra globalne ekonomije. Njihova razmjena proizvoda i usluga iznosi milijarde dolara.

No i u toj trijadi postoje razlike. U njoj Europa ima povijesno prvenstvo i tradicionalnu kulturnu razinu, SAD raspolažu dominantnim prirodnim i kapitalnim dobrima, a Japan starta marljivošću, iznimnom proizvodnošću i tehnološkim inovacijama (KREŠIĆ, 1996.).

Koncentracija moći i bogatstva još je veća u jezgri tog sustava, tj. članicama grupe G-8. Te zemlje drže preko 90% proizvodnje visoke tehnologije u svijetu i globalne računalne moći, a ujedno su i najveći ulagači u istraživanje i razvoj.

Oko ovog trokuta bogatstva i moći ostali je dio svijeta umrežen na način da organizira vlastita gospodarstva s obzirom na određeni pol ili dominantnu regiju. Svaki od tri pola ima, prema tome, svoje područje utjecaja ili podsustav (DUŽANEC, 1997.) (Sl. 4.).

Sl. 4. Umreženost trgovine triju polova

Fig. 4 Trade nets between three poles

Izvor: www.t21ca/internet/tp.htm

Politički se ova tri dijela svijeta ponekad razilaze, ali kada je riječ o proizvodnji i potrošnji tu su jedinstveni i vodeći. U razvijenim se zemljama gospodarstvo preobražava iz industrijskog, zasnovanog na čeliku, automobilima i cestama, u gospodarstvo koje se temelji na siliciju, računalima i mrežama (TAPSCOTT cit. u MILARDOVIĆ, 1999.).

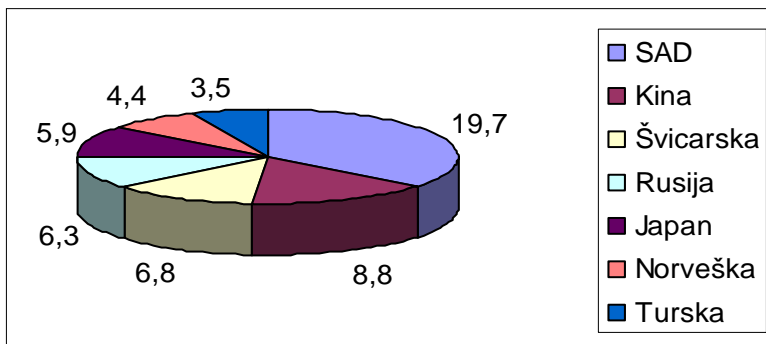
Europa u globalizaciji

Na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće odnosi među državama u Europi znatno su se razlikovali od današnjih, jer se tada smatralo da državna snaga proizlazi iz teritorijalne dominacije. Kasnije najvažniji cilj državne politike postaje pristup sirovinama i inozemnim tržištima kako bi se i dalje održao postojeći životni standard. Shvatilo se da geoekonomska prevlast ima veće mogućnosti od one ostvarene geopolitičkim putem.

Razlike među državama EU postoje, naravno, i danas, i to što se tiče njihova bogatstva i načina na koji do njega dolaze. Njemačka, iako je još dosta opterećena ujedinjenjem, ima najveće mogućnosti da ostane vodeća država europskog ekonomskog prostora. Uz nju vodeću riječ u Europi imaju Francuska, Velika Britanija i Italija (MILARDOVIĆ, 1998.).

Izvoz iz EU u zemlje nečlanice varirao je više ili manje od 70-ih godina 20. stoljeća, a porast je zabilježen od 1985. do 1990. te ponovno od 1998. godine (Sl. 5. i 6.).

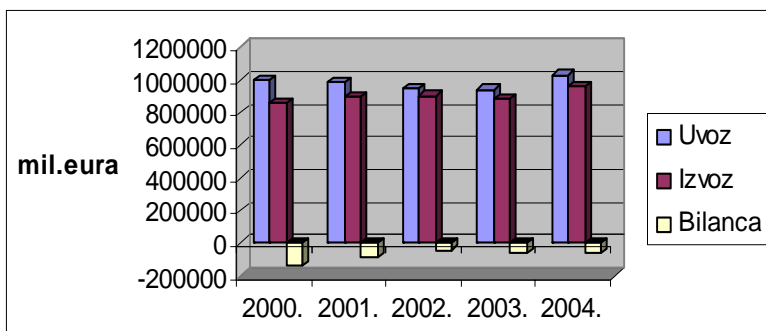
Sl. 5. Najvažniji trgovinski partneri EU

Fig. 5 The most important partners of EU

Izvor: <http://trade-intro.cec.eu.int/>

Presudno razdoblje za zemlje Zapadne Europe bilo je poslije Drugoga svjetskog rata kada SAD s njima započinju svoje intenzivno političko i ekonomsko povezivanje. Americi je tada trebalo savezništvo kako bi se mogla oduprijeti ojačanom komunizmu, a ratom porušenju Europi novčana pomoć kako bi se podigla iz ruševina.

Zapadnoeuropske zemlje su pomoć dobile putem *Marshallova plana* koji je potaknuo njihov gospodarski uspon. Napretkom u znanosti i tehnologiji te padom cijena rastao je životni standard stanovnika tih zemalja pa su one postale uzor i ostalim državama. Od tada su one saveznici koji odlučuju o sudbini drugih zemalja i čija riječ danas u međunarodnim odnosima ima golemo značenje.

Sl. 6. Trgovina EU sa svijetom

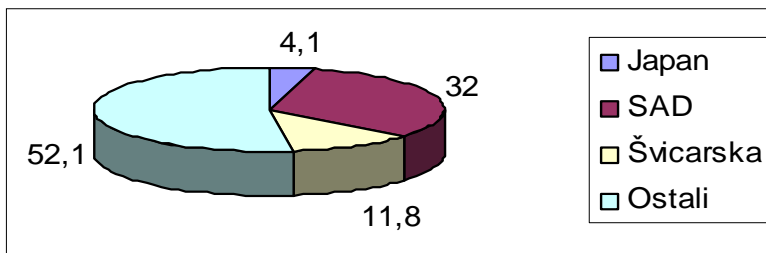
Fig. 6 EU trade with the world

Izvor: <http://trade.intro.cec.eu.int/>

U današnjim uvjetima formiranja globalnog tržišta EU ima i dalje obvezu ostati što konkurentnija i sposobna odgovoriti svim zahtjevima tržišta. Zbog toga je EU razvila brojne politike i strategije kojima se potiče i promovira njezina konkurentnost. Jedan od važnih događaja u tom pogledu bio je i sastanak čelnika EU u Lisabonu 2000., na kojem je donesena strategija ekonomskog razvoja utemeljenog na znanju, a što bi EU donijelo

status najkonkurentnije regije do 2010. Cilj je te strategije, također, i promicanje održivog ekonomskog rasta koji bi osigurao više boljih poslova i bolje socijalne uvjete. Kao rezultat toga Vijeće EU sastaje se svako proljeće kako bi pratilo napredak i odredilo nove ciljeve Lisabonske strategije.

Naknadno je u Stockholmu 2001. ekonomskoj i socijalnoj politici Lisabonske strategije dodana i politika održivog razvoja, kao treće područje za koordinaciju kroz lisabonski proces. Naravno, mnogi elementi Lisabonske strategije utječu i na ostale zemlje Europe, tj. zemlje koje nisu članice EU. U budućnosti će se vidjeti kakva će biti daljnja sposobnost Europe da odgovori američko-tihooceanskim gospodarskim izazovima, ali ostaje i činjenica da visokorazvijene zemlje međusobno još uvijek najviše trguju (Sl. 7.).

Sl. 7. Udio SAD i Japana u trgovini uslugama s EU, 2003.

Fig. 7 Share of USA and Japan in service trade with EU in 2003

Izvor: <http://trade-intro.cec.eu.int/>

Globalizacija i nerazvijenost

Premda od 19. stoljeća proizvodnja u svijetu raste mnogo brže od broja stanovnika, i danas je vidljivo koliko je neznatno rast produktivnosti imao utjecaja na zemlje poput Nigerije i Etiopije, u kojima se još uvijek nastavlja utrka između rasta stanovništva i proizvodnje hrane.

Najveće probleme imaju zemlje s niskim dohotkom čije stanovništvo ima malu stopu pismenosti i kratak životni vijek, preživljavajući s oskudnom ili nikakvom prehranom. Većina tog stanovništva radi u poljoprivredi, a zbog opće zaostalosti mali dio ima priliku zaposliti se u industriji ili ostalim nepoljoprivrednim djelatnostima. To stanovništvo čini 55% svjetskog stanovništva i ostvaruje samo 1/5 dohotka visokorazvijenih.

Dakle, nedostatak kapitala onemogućuje uvođenje novih tehnologija i poboljšanja u proizvodnji. Često jedna zapreka omogućuje drugu u začaranom krugu siromaštva (Sl. 8).

Pozitivno u svemu tome jest, da preuzimajući znanja i tehnologije razvijenih zemalja i prilagođujući ih lokalnim prilikama, zemlje u razvoju mogu napredovati često znatno brže nego što je to mogla Engleska ili općenito Zapadna Europa u 18. ili 19. st. Problem je, međutim, što bez kvalificiranih inženjera, znanstvenika i poduzetnika nema ni napretka. Potrebno im je daljnje ulaganje u obrazovanje i zadržavanje već kvalificiranih stručnjaka koji će ponijeti napredak svojih zemalja.

Ako neka zemlja uloži dovoljno napora u znatnija ulaganja kapitala, unaprijedi zdravstvo i obrazovanje, poboljša kvalificiranost i obuzda rast pučanstva, tada može prekinuti krug siromaštva i potaknuti ekonomski razvoj. Put k visokoj produktivnosti i dohotcima treba ostvariti tržišnom razmjenom te otvaranjem kapitalu i zamislama najrazvijenijih zemalja. Znanje i informacije ključni su za gospodarski razvoj.

Sl. 8. "Suvišni" u procesu globalizacije

Fig. 8 "Surplus" in the process of globalization

Izvor: www.resistir.info/africa/ingerenica_humanitaria

Primjer takvih zemalja su Hong Kong, Tajvan, Južna Koreja i druge **novoundustrijalizirane zemlje** koje su uspjele dostići čak i dohotke visokorazvijenih zemalja (DUJŠIN, 1998.). Dakle, država ne mora biti velika da bi bila uspješna (MILETA, 1993.). No stanje nije idealno ni u razvijenom svijetu. Primjerice, svako peto britansko dijete odrasta u siromaštvu. Takva situacija pokreće sve više nezadovoljnika i kod razvijenih i kod nerazvijenih pa ljudi zamjeraju svojim vladama što ih se ne pita o rješavanju problema koji imaju posljedice za sve.

Antiglobalistički pokret razvijao se i jačao usporedno s jačanjem globalizacije i jedan od ciljeva mu je ukazivanje na nejednakosti u svijetu, ali i borba protiv politike međunarodnih institucija poput MMF i Svjetske banke. Najviše sljedbenika ovaj je pokret dobio na Zapadu tj. u razvijenim zemljama, jer su razvijeni prvi postali svjesni nedostataka globalizacije. Na žalost, antiglobalisti su nedovoljno ujedinjeni pa nemaju jednu jasnu i jedinstvenu politiku koja bi upravljala njihovim akcijama, već se cijeli pokret katkada doima konfuzno i nejasno. Usprkos tome, pojedine akcije antiglobalista imale su utjecaja na svjetske odluke i politiku moćnika pa su se njihove poruke čule širom svijeta. Tako su antiglobalistički prosvjedi u Seattleu 1999. i Genovi 2001., organizirani povodom konferencija WTO-a, bili vodeće vijest u svim dnevnim listovima i ostalim medijima.

Beck i većina autora slažu se da je globalizacija proces gospodarskoga, socijalnog, kulturnog i političkog djelovanja koje nadmašuje granice nacionalnih država. (MILARDOVIĆ, 1999.). Pomoću globalizacije može se objasniti stvaranje novoga svjetskog društva. To omogućuje da nekadašnje socijalističke zemlje i zemlje Trećeg svijeta postanu dio tog društva. No u svom nastojanju da se što više približe zemljama Zapada, one se susreću s brojnim poteškoćama. Pod pritiskom da ih riješe nalaze se posebice europske tranzicijske zemlje, koje što prije žele postati dijelom razvijene Europe. S druge strane, ujedinjenje i širenje postojećih integracija prijetnja je kulturološkim i nacionalnim identitetima. Sve se mora podrediti gospodarskom napretku, pa neki ističu da se time Europa ne stvara već razgrađuje.

Međutim, ni porast svijesti o potrebi povezanosti ne može se zanemariti. Geografski gledano globalizacija mijenja prostorne interakcije, procese i strukture (SELEŠI, 1997.). Mijenja se značenje gospodarskih djelatnosti koje dolaze pod utjecaj deagrarizacije, deindustrializacije, tercijarizacije i kvartarizacije. Ti procesi u različitim zemljama različito se očituju jer ovise o stupnju razvoja pojedinih zemalja.

Rasprava

Globalizacija je proces ujedinjavanja svijeta u jednu cjelinu ili jedan sustav, što je moguće zahvaljujući sveukupnom stalnom informacijskom i komunikacijskom tehnološkom napretku. Svijet postaje međusobno integriran i sve što se događa lokalno, može se odraziti i globalno.

Mnogi su dočekali globalizaciju kao spasonosno rješenje za sve svoje probleme, no mnogima ona ne mora biti (i ne će biti) u interesu (PAVIĆ, 1999.). Danas se ne skriva zabrinutost zbog negativnih posljedica globalizacije, ali postoje i pozitivne strane ovog procesa – razvoj znanosti, zdravstvene zaštite, veće proizvodnje hrane te općenito veća povezanost među ljudima. Tu su i svijest o vlastitim i tuđim problemima, kao i pružanje pomoći i solidariziranje s onima manje sretnima.

Već poslije Drugoga svjetskog rata političari Europe su imali viziju njenog ujedinjenja, suradnje među vladama i građanima koji će moći slobodno, bez ikakvih ograničenja, putovati iz jednog dijela kontinenta u drugi i iz jedne države u drugu. I ti su se vizionari, kao i današnji, morali boriti protiv skeptika, ali su na kraju ipak uspjeli ostvariti svoj cilj.

Zemlje Zapada danas su u postindustrijskom razdoblju koje obilježava razvoj suvremenih tehnologija i razvoj suvremenih ekonomskih i socijalnih politika koje se odražavaju na regionalnoj, nacionalnoj i globalnoj razini. Upravo te zemlje imaju vodeću ulogu u svjetskoj razmjeni i trgovini. One su u prošlosti osnivale svoje kolonije u novootkrivenim preookeanskim zemljama, internacionalizirale svoje ekonomije i poslovale preko velikih trgovačkih tvrtki (npr. Istočnoindijska kompanija) (VRESK, 1996.), te su na taj način uskoro postale jezgra svjetske trgovine. Nakon tako značajnog širenja trgovine dolazi i do razvoja globalizacije ekonomije u drugoj polovici 19., odnosno tijekom 20. stoljeća.

Svijet je danas bogatiji nego što je ikad bio, a tehnologija i dalje neprestano napreduje. Kraj hladnog rata za mnoge je označio nov početak u svjetskim odnosima, početak novog svjetskog poretka koji će svima donijeti napredak. Na žalost, za mnoge još uvijek nije tako pa su razlike među zemljama svijeta veće nego što su ikad bile.

Globalizacijom započinju procesi koji se osjećaju u svim dijelovima svijeta. Međusobno povezivanje i globalizacija nacionalnih gospodarstava i finansijskih tržišta utjecali su na veliku ranjivost ukupne svjetske ekonomije. Tako su sva svjetska tržišta kapitala vrlo brzo reagirala kada je došlo do sloma "azijskog čuda", nakon čega je slijedio i kolaps ruskoga gospodarstva. Te godine indeksi svih međunarodnih burzi naglo su pali i došlo je do usporavanja svjetskog BDP-a (NJAVRO, 1999.).

Danas se procesu globalizacije širom svijeta suprotstavljaju antiglobalisti. Česti su odgovori na globalizaciju regionalizam, patriotizam i nacionalizam s ciljem da se, u većoj ili manjoj mjeri, očuvaju nacionalne i kulturne posebnosti te donekle zaštiti ekonomska neovisnost. Što nose globalizacija, globalne tvrtke i ekonomija te razvoj svijeta kao jedinstvenog sustava općenito u budućnosti, ostaje neizvjesno.

LITERATURA

- DRAGIČEVIĆ, M. (1996.): *Ekonomija i novi razvoj*, Alinea, Zagreb, pp. 160.
- DUJŠIN, U. (1998.): *Globalizacija, regionalizacija i Republika Hrvatska*, Ekonomska istraživanja 1-2, 11, 34-46.
- DUJŠIN, U. (1999.): *Globalizacija, ekonomske integracije i Hrvatska*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 49, 2, 179-195.
- DUŽANEC, I. (1997.): *Globalizacija i regionalizacija gospodarskog razvoja svijeta*, Geografski horizont, 43, 1, 17-23.
- GALIĆ, B. (2001.): *Globalizacija, okoliš i novi identiteti u postmodernoj kulturi*, Politička misao, 38, 3, 173-185.
- KLEMENČIĆ, M. (ur.), (1997.): *Atlas Europe*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, pp. 644.
- KREŠIĆ, I. (1996.): *Značenje globalizacije u suvremenom prostornom razvitku svjetske privrede i politike*, Ekonomski pregled, 47, 1-2, 81-88.
- MILARDOVIĆ, A. (1998.): *Poraz Europe*, Pan Liber, Osijek-Zagreb-Split, pp. 271.
- MILARDOVIĆ, A. (1999.): *Globalizacija*, Pan Liber, Osijek-Zagreb-Split
- MILETA, V. (1993.): *Gospodarska sinteza Europe*, Školska knjiga, Zagreb, pp. 139.
- MILINAR, Z. (1990.): *Globalizacija, deteriorizacija i kulturni identitet*, Kulturni radnik, 43, 3, 5-29.
- NATEK, K., NATEK, M. (2000.): *Države svijeta 2000.*, Mozaik knjiga, Zagreb, pp. 764.
- NJAVRO, Đ. (1999.): *Gospodarstvo, socijalna politika i globalizacija*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, pp. 236.
- PAVIĆ, R. (1999.): *Uvod u Huntingtona: opće ozračje globalnih i ekonomskih prilika*, Geografski horizont 1-2, 21-30.
- RODIN, D. (1999.): *Globalizam: nastavak moderne ili nova paradigma?*, Politička misao, 36, 1, 83-100.
- SELEŠI, M. (1997.): *Transnacionalne kompanije kao nositelji globalizacije*, Geografski horizont 43, 1, 25-35.
- STANIČIĆ, M. (2000.): *Globalno gospodarstvo i globalizacija*, Ekonomski pregled, 51, 9-10, 918-927.
- TUREK, F. (1999.): *Globalizacija i globalna sigurnost*, Hrvatska udruga za međunarodne studije, Varaždin, pp. 159.
- VRESK, M. (1996.): *Geografija i globalni razvoj*, Geografski horizont, 42, 1, 9-13.

INTERNET IZVORI

1. www.staffs.ac.uk/.../environment
2. <http://trade.intro.cec.eu.int/>
3. www.t21ca/internat/tp.htm
4. www.resistir.info/africa/ingerenica_humanitaria

SAŽETAK

J. Lončar: Globalisation – Term, Begining and Trends of Development

Globalization as a term, but also as a process with rising significance, has appeared recently. The development of technology, informatic industry and communications makes possible faster connections and speed up the globalization.

The process of globalization has influences both on the developed and developing part of the world. Global economy has three main economic centres or poles: the USA, EU and Japan. They have great mutual exchange of products and services with value of few billion dollars. The rest of the world is the subsystem of these three centres.

Unfortunately, besides the growth of productivity, consumption and interconnections, globalisation also has negative consequences. The developing part of the world is totally neglected and it has to fight for its place in global economy. They have to learn how to adapt globalization process to their local conditions. Investing in knowledge, research and development and also modern technology are some of globalisation demands.

Antiglobalists see globalization as a treat to national independence and cultural diversity. They are also fighting against transnational corporations and their growing power. But antiglobal protests can threat their pursuit for money and profit.

We are all aware that globalization is a process that can not be stopped. It will change the face of our planet in better or in worse. What will happen in the future globalization, it is uncertainly.